

Pravni život

časopis za pravnu teoriju i praksu

TEMATSKI BROJ

PRAVO I SNAGA UMNOSTI

POSVEĆENO OSNIVAČU KOPAONIČKE
ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA AKADEMIKU
PROF. DR SLOBODANU PEROVIĆU

32

godina kopaoničke škole prirodnog prava
– Slobodan Perović

UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE

BROJ 12 • BEOGRAD • 2019 • TOM IV

32
godina

Projekti i publikacije Kopaoničke škole prirodnog prava predstavljaju poseban interes za UNESCO jer one nesumnjivo doprinose unapređenju ljudskih prava i jačanju Međunarodnog prava. Njihov cilj u potpunosti odgovara tekućem procesu reformi ljudskih prava u okviru sistema OUN.

(Iz obrazloženja Odluke UNESCO o dodeli pokroviteljstva Kopaoničkoj školi prirodnog prava od 6. juna 2005.)

PRAVNI ŽIVOT

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

»Pravni život«, časopis za pravnu teoriju i praksu pojavio se 1952. godine kao zajedničko glasilo udruženja pravnika Srbije i Bosne i Hercegovine, a nešto docnije i Udruženja pravnika Crne Gore.

Pošto su ostala dva udruženja počela izdavati sopstvene časopise, »Pravni život« 1969. godine postaje glasilo Udruženja pravnika Srbije.

Časopis objavljuje teorijska istraživanja i studije iz jugoslovenskog i uporednog prava kao i materijale sa naučnih i stručnih skupova. U njemu se poklanja pažnja svemu onome što se u pravnom životu zbiva. Na njegovim stranama objavljuju se izabrane odluke iz sudske i arbitražne prakse, osvrti i prikazi novih knjiga kao i raznovrsni prilozi iz svakodnevne prakse. Kao glasilo Udruženja pravnika Srbije, časopis prati delatnost pravničke organizacije i o njima obaveštava čitaoce.

Dosadašnji urednici »Pravnog života« bili su: Mihailo Đorđević (1952–1969), dr Živojin Aleksić (1969–1975), dr Milan Petrović (1975–1980), Akademik prof. dr Slobodan Perović (1980–2019).

Broj 12/2019 / Godina LXVIII / Knjiga 618

1–756

B e o g r a d

Glavni i odgovorni urednik
DOBROSAV MILOVANOVIĆ

Glavni urednik tematskog broja
JELENA S. PEROVIĆ VUJAČIĆ

Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

Redakcija

Miodrag Orlić, Slobodan Perović †
Ratomir Slijepčević

Izdavački savet

Budimir Košutić, Petar Milutinović, Miroslav Paunović,
Slobodan Perović †, Dragoljub Petrović,
Gordana Stanković, Miroslav Varićak

Uređivački odbor tematskog broja

Prof. dr Miroslav Đorđević, Prof. dr Đorđe Đorđević, dr Hajrija Mujović, mr Gordana Petković,
Prof. dr Edita Kastratović, Prof. dr Milan Škulić, Prof. dr Olga Cvejić-Jančić, Prof. dr Dragoljub
Kavran, Prof. dr Dobrosav Milovanović, Prof. dr Zoran Lončar, Prof. dr Miodrag Orlić,
Prof. dr Dragor Hiber, Vladimir Todorović, Prof. dr Gordana Ilić-Popov, Prof. dr Mirko Vasiljević,
dr Dragiša Slijepčević, Miroslav Nikolić, Prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, dr Thomas Meyer,
dr Nataša Hadžimanović, dr Christa Jessel-Holst, Prof. dr Vitomir Popović, dr Nataša Petrović-
-Tomić, Prof. dr Vladimir Čolović, Prof. dr Stojan Dabić, Predrag Trifunović, Dimitrije Milić,
Prof. dr Gordana Stanković, Prof. dr Nebojša Šarkić, Prof. dr Rodoljub Etinski, Prof. dr Radovan
Vukadinović, Prof. dr Gordana Vukadinović, Prof. dr Saša Bovan, Prof. dr Vladan Petrov

Izdavač

UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE, Beograd, Krunska 74
Tel. 244-69-10, E-mail: upj@EUnet.rs

Korektura i lektura
Vesna Groinčević
Silvia Dražić

Kompjuterska obrada i prelom teksta
Javorina Beker

Pretplata za 2019. godinu iznosi: za fizička lica – 8.000 RSD, za pravna lica – 16.000 RSD,
za inostranstvo – 300 eura. Pretplata se vrši na žiro-račun broj: 310-203539-17

Pretplata ne obuhvata tematske brojeve

Tiraž: 1.000 primeraka

Štampa: FUTURA, Petrovaradin

Svaki rad objavljen u tematskom broju recenziran je od strane dva recenzenta. Ocene iznesene u člancima objavljenim u ovom časopisu lični su stavovi njihovih autora i ne izražavaju stavove uredništva ni institucija u kojima su autori zaposleni.

ŠESTA KATEDRA

**PRAVO NA PRAVNU
DRŽAVU**

PRAVO NA PRIVATNOST I ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA

– Od starog Rima do savremene Evrope –

Privatnost označava intimni deo života pojedinca, stanje mira, neometanja, spokojnost. Privatnost nije pravni pojam, ali jeste shvatanje o onom delu ljudskog života koji treba da ostane suvereno pravo individue, kako će i na koji način raspolagati svojom intimom, svojim ličnim podacima, svojim tajnama i svojim unutrašnjim svetom. Pod privatnim životom podrazumijevamo onu sferu našeg života u kojoj nismo zavisni o institucijama, pravilima niti o bilo kakvoj moralnoj prihvatljivosti. Međutim, čovek je društveno biće, učestvuje u javnom životu, stupa u odnose, postaje dostupan drugima. Svaki čovek je unikatno živo biće, sa svojim ličnim biološkim karakteristikama, ali i sa društveno prepoznatljivim individualnim osobinama koje ga izdvajaju od ostalih: ime, prezime, datum rođenja, matični broj, krvna grupa, adresa, telefonski broj, broj kreditne kartice, sve su to lični podaci koji spadaju u deo identiteta svakog pojedinca. U različitim fazama razvoja čovečanstva, privatnost i lični podaci imali su različit društveni tretman i vrednost. Ovaj rad predstavlja hronologiju društvenih i pravnih shvatanja i uređivanja ljudskih prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka, od starog Rima do savremenih evropskih država i društva.

Ključne reči: *privatnost, lični podaci, zaštita*

PRIVATNOST PRE XX VEKA

Privatnost je osnovno ljudsko pravo. To je pravo suprotno stanju javnosti i označava pravo na nepoznatost, tajnost, neuznemiravanost. Terminološki, pojam

Dr Igor Kambovski, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta "Goce Delčev", Štip, Makedonija.

privatnost potiče od latinske reči *privatus*, koja znači lični, tajni, koji nije državni, koji pripada jednoj ličnosti, vlastit, neslužben, skriven, poverljiv... U starom Rimu, taj termin je označavao lice koje je bilo izdvojeno iz javnog života. U drevnoj hijerarhiji vrednosti država je bila postavljena na mnogo viši nivo od čoveka, čovek je bio samo mali fragment države. U takvom društvu nije bilo ljudskih prava ili zaštite takvih prava. U 14. veku, u vreme renesanse i razvoja humanističke filozofije, čovek je postepeno zauzimaao centralno mesto u društvu.

Humanistička filozofija života bavi se ljudskim dostojanstvom i poštovanjem njegovih sposobnosti. Jedan od najranijih zakona koji sadrže odredbe o individualnim pravima u društvu je engleski Zakon o miru iz 1361. godine (*The Justices of the Peace Act*¹). Razvoj filozofske misli i kulturne delatnosti u tom razdoblju se sve više okreću ka položaju čoveka u društvu, a posebno njegovom dostojanstvu. Želju da se zakonskim osnovama i pravima zaštite ljudska prava ispunila je Velika francuska revolucija usvajanjem Deklaracije o ljudskim i građanskim pravima iz 1789.² godine (*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*). Deklaracija je sadržavala proglas o slobodi govora, okupljanja i udruživanja, veroispovesti, pravu na nepovredivost imovine, i postala je pravna osnova sistema građanskog društva. Kasnije, termin *Privacy* je od strane dvojice istaknutih pravnika, Brandeis i Warren, u članku "The Right to Privacy" objavljenom u 1890. godini u *Harvard Law Review*³, po prvi put određen kao "Individual's right to be left alone", ili pravo da se bude pušten ili ostavljen na miru.

SAVREMENA SHVATANJA O PRIVATNOSTI

Savremena percepcija privatnosti formirana je posle Drugog svetskog rata. Velika stradanja i poniženje pojedinaca i čitavih grupa, pa i nacija, naterali su čovečanstvo da promeni sistem vrednosti i da postavi ljudsko dostojanstvo i zaštitu ljudskih prava na najvišu lestvicu društvenih vrednosti. 10. decembra 1948. Generalna skupština OUN usvojila je Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (*Universal Declaration of Human Rights*)⁴. Ako želimo da pravilno shvatimo značaj zaštite ličnih podataka kao sastavnog dela zaštite ljudskih prava, pogledajmo

¹ *The Justices of the Peace Act*, <http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw3/34/1>, 08.10.2019.

² *Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*, <https://www.legifrance.gouv.fr/Droit-francais/Constitution/Declaration-des-Droits-de-l-Homme-et-du-Citoyen-de-1789>, 08.10.2019.

³ *The Right to Privacy*, https://www.jstor.org/stable/1321160?seq=5#metadata_info_tab_contents, 08.10.2019.

⁴ *Universal Declaration of Human Rights*, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> 10.10.2019.

preambulu Univerzalne deklaracije: “Pošto je priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svetu; pošto je nepoštovanje i preziranje ljudskih prava vodilo varvarskim postupcima, koji su vređali savest čovečanstva, i pošto je stvaranje sveta u kojem će ljudska bića uživati slobodu govora i ubeđenja i biti slobodna od straha i nestašice proglašeno kao najviša težnja svakog čoveka; pošto je bitno da ljudska prava budu zaštićena pravnim poretkom kako čovek ne bi bio primoran da kao krajnjem izlazu pribegne pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja; pošto je bitno da se podstiče razvoj prijateljskih odnosa među narodima; pošto su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo proglasili svoju veru u osnovna ljudska prava, u dostojanstvo i vrednost čovekove ličnosti i ravnopravnost muškaraca i žena i pošto su odlučili da podstiču društveni napredak i poboljšaju uslove života u većoj slobodi; pošto su se države članice obavezale da u saradnji s Ujedinjenim nacijama obezbede opšte poštovanje i primenu ljudskih prava i osnovnih sloboda; pošto je opšte shvatanje ovih prava i sloboda od najveće važnosti za puno ostvarenje ove obaveze; Generalna Skupština proglašava Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim merama obezbedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je prvi univerzalni pravni dokument koji se bavi isključivo ljudskim pravima i slobodama. Deklaracija sadrži 30 članaka koji sadrže politička, građanska, socijalna, kulturna i druga prava i obaveze država i pojedinaca da ih poštuju. Pravo na zaštitu privatnosti je sadržano u članu 12. Univerzalne deklaracije: Niko se ne sme izložiti proizvoljnom mešanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog mešanja ili napada. Na taj način je, po prvi put u modernoj istoriji, javno deklarirano poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i prepiske kao osnovnim ljudskim pravom.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je od suštinskog značaja za izgradnju pravnih okvira u oblasti ljudskih prava i sloboda, kao i za stvaranje pravnih normi za zaštitu ličnih podataka. Njeni principi su postepeno postali deo ustava mnogih država u svetu. Ostvarivanje ljudskih prava u društvu dovelo je do promena u društvenom sistemu i režimu u mnogim zemljama. Deklaracija je doprinela ukidanju kolonija, padu mnogih diktatura, borbi protiv rasizma, ksenofobije i drugih oblika ljudske netolerancije. Deklaracija je bila inspiracija za stvaranje mnogih nacionalnih i međunarodnih normi o ljudskim pravima.

Dok moderno doba donosi nove probleme i sukobe između država, Deklaracija ne gubi na značaju u globalnom društvu. Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima takođe je inspirisano stvaranje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Pravo na zaštitu ličnih podataka jedna je od osnovnih ljudskih sloboda i prava zagarantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima iz 1951. godine i Konvencijom Evropske unije o osnovnim pravima iz 2000. godine.

U Londonu, 5. maja 1949. godine je osnovan Savet Evrope, koji u Statutu (Statute of the Council of Europe)⁵ sadrži odredbe o ljudskim pravima, koje definiše kao: “duboku posvećenost duhovnim i moralnim vrednostima koje su zajedničko nasleđe naroda i primarni izvor o principima slobode pojedinca, političkim slobodama i pravne države, koji su temelji svake istinske demokratije”. Pod snažnim uticajem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Savet Evrope 1950. (4. novembra u Rimu) usvaja Konvenciju o zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁶ (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms). Konvencija je prvi i najvažniji dokument Saveta Evrope o zaštiti ljudskih prava i sloboda. Zaštita privatnosti navedena je u članu 8 ove konvencije: - Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, svog doma i prepiske. -Javne vlasti se ne mešaju u ostvarivanje ovog prava, osim ako je takvo mešanje predviđeno zakonom i ako predstavlja meru koja je u interesu državne i javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih u demokratskom društvu. Savet Evrope je usvojio Konvenciju u cilju postizanja većeg jedinstva među evropskim državama, kao i da bi ljudska prava i slobode opisane u Univerzalnoj deklaraciji, bile ugrađene u ustavne principe zemalja članica i tako doprinele razvoju demokratija u Evropi posle rata. Evropska konvencija o ljudskim pravima postala je prvi i najvažniji dokument Saveta Evrope na polju zaštite ljudskih prava i sloboda. Konvencija je stupila na snagu 18. maja 1953. godine i potpisale su je i ratifikovale sve države članice Saveta Evrope. Republika Makedonija ratifikovala je ovu konvenciju 10. aprila 1997. godine.

PRIVATNOST PRED IZAZOVIMA TEHNOLOŠKOG RAZVOJA I INTERNETA

Što se tiče zaštite ličnih podataka na nacionalnom nivou, neke države su svoju zakonodavnu aktivnost usredsredile isključivo na kompjuterski obrađene

⁵ Statute of the Council of Europe, <https://rm.coe.int/1680306052,16.10.2019>.

⁶ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005>, 18.10.2019.

podatke, dok su druge uzele ovaj problem u širem kontekstu obrade ličnih podataka, odnosno bilo kojim tehničkim sredstvima. Međunarodno iskustvo je postepeno pokazalo da se zaštita ličnih podataka ne može obezbediti samo na nacionalnom nivou. Povećanje količine ličnih podataka koji se prenose između država, razvoj kompjuterskih tehnologija, uspostavljanje međunarodnih baza podataka, sve veće kretanje ljudi preko državnih granica, porast međunarodne saradnje u oblasti nauke i istraživanja stvaraju potrebu za međunarodnom koordinacijom u pogledu zaštite ličnih podataka. Neophodno je bilo uskladiti principe zaštite ličnih podataka i ravnomerno definisati rizike povezane sa njihovim prenosom. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), koja je 1969. pripremila studiju o prenosu podataka preko državnih granica za potrebe javnog sektora, objavila je i Vodič za zaštitu privatnosti i prenos ličnih podataka preko državnih granica (*Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*)⁷. U pripremi ovog dokumenta OECD je saradivao sa Savetom Evrope, koji je tada pripremio Konvenciju o privatnosti. Ovaj dokument prvi put definiše izraze koji će se kasnije koristiti u svim ostalim pravnim normama. Izraz “kontrolor” definiše se kao subjekt koji po zakonu mora da snosi osnovnu odgovornost za aktivnosti u vezi sa obradom ličnih podataka. Definisani su i pojmovi “subjekt podataka”, “lični podaci”, prenos preko granice i drugi.

Od 1980. godine, ovi su pojmovi postali široko korišćeni ne samo u zakonima država članica OECD-a, već i u međunarodnom pravu. 70-ih i 80-ih godina prošlog veka doživeli smo značajan razvoj tehnologija u oblasti kompjuterske i komunikacione tehnologije. Savet Evrope je konstatovao da savremene tehnologije sa svojim mogućnostima obrade informacija predstavljaju nove rizike za privatnost subjekata. Želja da se izbegnu takvi rizici inspirisala je Savet Evrope da pripremi pravno obavezujući dokument koji sadrži osnovne principe za obradu ličnih podataka subjekata, posebno u slučaju kompjuterske obrade podataka ili druge automatske obrade. 1968. godine Parlamentarna skupština Saveta Evrope zatražila je od Saveta ministara da istraži kako konvencije o ljudskim pravima i nacionalni zakoni pojedinih država članica obezbeđuju zaštitu privatnosti u razvoju savremene nauke i novih tehnologija. Konačna analiza pokazala je da nacionalne pravne norme ne štite u dovoljnoj meri privatnost i druga osnovna prava subjekata, posebno u pogledu razvoja automatskih baza podataka, nivoa tehničkog razvoja i mogućnosti za obradu podataka. Na osnovu tih nalaza Komitet ministara je usvojio dve Rezolucije o zaštiti podataka u periodu 1973-74. Rezolucija

⁷ *Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*, <https://www.oecd.org/internet/ieconomy/oecdguidelinesontheprotectionofprivacyandtransborderflowsofpersonaldata.htm>, 20.10.2019.

(73) 22 utvrđuje principe zaštite privatnih podataka u privatnom sektoru (Resolution on the Protection of Individuals vis-a-vis Electronic Data Banks in the Private Sector)⁸, a Rezolucija (74) 29 utvrđuje slične principe u javnom sektoru (Resolution on the Protection of Privacy of Individuals vis-a-vis Electronic Data Banks in the Public Sector)⁹. Istraživanje je pokazalo da s povećanjem obima ličnih podataka koji se prenose preko državnih granica i sa porastom obima međunarodnih baza podataka, nije dovoljno riješiti pitanja privatnosti isključivo nacionalnim propisima pojedinih država, već je potrebno usvojiti međunarodne norme koje bi mogle omogućiti harmonizaciju i koordinirani pristup državama članicama. Donošenje obe rezolucije nije rešilo sve probleme privatnosti tokom obrade ličnih podataka i već je tokom pripreme oba teksta bilo jasno da će biti potrebno pripremiti i izdati dokument koji će sveobuhvatno rešiti probleme u ovoj oblasti. Isti zaključci doneti su i na Evropskoj konferenciji ministara pravde 1972. godine.

Konvencija o zaštiti pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka (Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, ETS 108)¹⁰, usvojena 28. januara 1981. godine u Strazburu, postala je prva zakonska norma za zaštitu ličnih podataka u Evropi. Takođe, ova Konvencija je referentni dokument za zaštitu osoba u vezi sa automatskom, posebno kompjuterskom, obradom ličnih podataka. Konvencija uvodi osnovne definicije, principe, prava i obaveze prilikom obrade ličnih podataka. Postupno su Konvenciju ratifikovale države članice Saveta Evrope – do 1. oktobra 2019. godine to je učinilo 46 država članica i 9 država koje nisu članice Saveta Evrope. Republika Makedonija ratifikovala je Konvenciju 24 marta 2006 godine. Konvencija je takođe referentni dokument Evropske komisije prilikom pripreme sopstvene Direktive o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnom protoku tih podataka. Kako se odredbe Direktive EU ne odnose na obradu ličnih podataka u oblasti javnog reda, odbrane, državne bezbednosti i krivičnog prava, EU zahteva usklađivanje pravnog poretka sa Konvencijom 108 o obradi podataka u tim oblastima. Zaštita podataka iz drugog i trećeg stuba prema Ugovoru iz Maastricht-a mora biti u skladu s Konvencijom. Konvencija po prvi put definiše termin “lični podaci” kao bilo koje informacije koje se odnose na identifikova-

⁸ Resolution on the Protection of Individuals vis-a-vis Electronic Data Banks in the Private Sector, <https://rm.coe.int/16804d1c51>, 20.10.2019.

⁹ Resolution on the Protection of Privacy of Individuals vis-a-vis Electronic Data Banks in the Public Sector, <https://rm.coe.int/16804d1c51>, 20.10.2019.

¹⁰ Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, <https://rm.coe.int/1680078b37>, 20.10.2019.

no fizičko lice ili lice koje se može identifikovati; ili izraz automatska obrada kao operacija obrade ličnih podataka koristeći automatizovane metode. Prema Konvenciji, obrada uključuje snimanje podataka na elektronskim medijima, izvođenje logičkih ili aritmetičkih operacija, promenu, brisanje, preuzimanje ili proširenje podataka. Ali, važnije od definisanja je postavljanje uslova za kvalitet obrađenih ličnih podataka. Tako, lični podaci moraju biti:

a) primljeni i obrađeni pravedno i savesno, u skladu sa zakonima. Zahtev za pravednom i savesnom obradom je u duhu Konvencije kao primarne norme u oblasti ljudskih prava. Lične podatke treba pribaviti pravedno, na način kako bi građanin podatke direktno dostavio ili bio informisan od strane kontrolora o tome kako su ih dobili;

b) podaci moraju biti prikupljeni u konkretne, jasne i zakonite svrhe i ne smiju se koristiti na način koji je nespojiv sa tim svrhama. Zahtjev za utvrđivanjem svrhe obrade jedan je od ključnih principa zaštite podataka. Onaj koji želi prikupiti i dalje obrađivati lične podatke o fizičkim subjektima mora unapred odrediti svrhu obrade i ta svrha mora biti poznata subjektu podataka. U tom pogledu, nije dozvoljeno prikupljanje i obrada ličnih podataka bez jasne i unapred određene svrhe;

c) podaci moraju biti odgovarajući i moraju se odnositi na svrhu zbog koje su prikupljeni. Unapred određena svrha ograničava količinu ličnih podataka koji se mogu prikupiti. Osoba koja prikuplja lične podatke radi dalje obrade mora unapred utvrditi da li je neki od dostupnih ličnih podataka potreban za ispunjenje određene svrhe. U suprotnom, baza prikupljenih ličnih podataka će biti preobimna;

d) Podaci moraju biti tačni i ažurni. Potreba za ažuriranjem povezana je sa određenom svrhom. Na primer, podaci o adresi pacijenata ili osiguravnika moraju se ažurirati kako bi se zdravstvena ustanova ili osiguravajuća kompanija osigurale da bilo koji pisani dokument stigne na tačnu adresu. Naprotiv, podaci u zdravstvenoj dokumentaciji koji opisuju razvoj bolesti i efikasnost lečenja takođe bi trebalo da budu ažurirani, ali njih ne treba ispravljati, jer je jasno da se zdravstveno stanje pacijenta s vremenom menja i da bi se korekcijom izgubile važne informacije;

e) Podaci moraju da se čuvaju u obliku koji omogućava identifikaciju predmeta ličnih podataka, ne duže od vremena potrebnog za ispunjavanje svrhe u koju su podaci prikupljeni. Trajanje skladištenja ličnih podataka postaje čest predmet rasprave i spora. Razumljivo je da oni koji prikupljaju lične podatke žele da ih čuvaju što je duže moguće, ali dugoročno čuvanje ličnih podataka može imati negativne posledice po privatnost ljudi. Stoga se dužina skladištenja podataka uvi-

jek treba odrediti s obzirom na svrhu u koju su prikupljeni. Tako, na primer, lične podatke prikupljene u nekoj marketinškoj nagradnoj igri ne treba čuvati duže od dana izvlačenja nagrada. S druge strane, podaci koji su deo medicinske dokumentacije o zdravstvenom stanju pacijenta, njegovih zdravstvenih problema, lečenja, indikacije lekova trebalo bi da se čuvaju tokom celog života pacijenta. Takvo trajanje čuvanja podataka je apsolutno u skladu sa svrhom za koju je prikupljena zdravstvena dokumentacija.

Od 1. januara 1999. godine, akti Evropske zajednice o zaštiti fizičkih lica u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnom protoku takvih podataka primenjuju se na institucije osnovane Amsterdamskim ugovorom. Time je zaštita ličnih podataka postala deo Ugovora o osnivanju Evropske zajednice i sastavni deo primarnog prava. 1995. godine usvojena je Direktiva Evropskog parlamenta i Saveta br. 95/46/EC o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnom protoku takvih podataka (Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24. October 1995. on the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data)¹¹. Države članice EU morale su odluke i principe iz ove Direktive uključiti u svoj pravni poredak u roku od tri godine od njenog usvajanja. Direktiva je tako postala pravni propis, sa kojim se moraju uskladiti svi nacionalni propisi, ne samo zemalja članica već i država kandidata koja su podnela zahtev za članstvo u EU. Prilikom pripreme ove Direktive, Evropska komisija se rukovala gore pomenutom Konvencijom br. 108. Neki principi zaštite podataka su prošireni i usavršeni kako bi se bolje rešilo ovo pitanje u Evropskoj zajednici, ali su takođe uključeni i drugi aspekti problematike zaštite privatnosti fizičkih lica u savremenom društvu U preambuli Direktive se, između ostalog, navodi da sistemi za obradu podataka služe ljudima, bez obzira na državljanstvo ili prebivalište, te da se moraju osigurati osnovna prava i slobode tih ljudi, naročito pravo na privatnost.

Sledeći veliki pravni akt koji se, među ostalom, odnosi i na pravo privatnosti, jeste Povelja o osnovnim pravima Evropske unije (2007/C 303/01 - Charter of Fundamental Rights of the European Union)¹². Povelja o osnovnim pravima Evropske unije objavljena je 7. decembra 2000. godine u Nici; ona predstavlja zbir osnovnih ljudskih vrednosti Unije. Njena svrha navedena je u Preambuli: "Svesna

¹¹ Directive 95/46/EC on the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A31995L0046>, 21.10.2019.

¹² Charter of Fundamental Rights of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A303%3ATOC>, 21.10.2019.

svog duhovnog i moralnog nasleđa, Unija je utemeljena na nedeljivim, univerzalnim vrednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti; ona se zasniva na načelima demokratije i vladavine prava. Ona stavlja pojedinca u središte svojih aktivnosti, uspostavljanjem građanstva Unije i stvaranjem prostora slobode, bezbednosti i pravde”. Zaštita privatnog i porodičnog života i zaštita ličnih podataka uređeni su članovima 7 i 8: Svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, doma i komunikacije. Svako ima pravo na zaštitu podataka o svojoj ličnosti. Takvi podaci moraju biti obrađeni pošteno za (unapred) određenu svrhu i na osnovu informisanog pristanka osobe ili na nekom drugom legitimnom osnovu uređenom zakonom. Svako ima pravo da pristupi prikupljenim podacima o svojoj ličnosti i ima pravo da zatraži njihovu ispravku. Postupanje po ovim pravilima je pod kontrolom nezavisnog organa. Ova Povelja je bila na snazi do 30.11.2009. godine, kada je zamenjena novom Poveljom o osnovnim pravima Evropske Unije (2010/C 83/02)¹³.

U međuvremenu, uzimajući u obzir ekspanziju novih tehnologija i komunikacija, Evropski parlament i Savet su pripremili još jedan pravni propis koji se izričito odnosi na zaštitu privatnosti i ličnih podataka kod elektronskih komunikacija. To je Direktiva br. 2002/58/EC o procesiranju ličnih podataka i zaštiti privatnosti u sektoru elektronskih komunikacija (Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the Processing of Personal Data and the Protection of Privacy in the Electronic Communications Sector - Directive on Privacy and Electronic Communications)¹⁴. Ova Direktiva upotpunjuje prethodne aktivnosti i regulativu, naročito u delu upotrebe savremenih alata i tehnologija za obradu podataka i kontrole elektronske komunikacijske infrastrukture. Svi podaci se obrađuju na način koji ne utiče na prava pojedinaca, ne obrađuju se na njihovu štetu, odnosno podaci se obrađuju u skladu sa zakoni- ma o zaštiti ličnih podataka i drugim zakonima koji regulišu pravo na privatnost. Takođe, sredstva kompjuterske i telekomunikacijske tehnologije i prenosa podataka neće biti u sukobu sa normama pristojnosti, ljudskog dostojanstva i poštenog ponašanja. Lica čiji se lični podaci obrađuju, prenose, skladiiraju i koriste moraju biti sigurna da takve aktivnosti ne stvaraju rizik po njihovo pravo na zaštitu osnovnih prava i sloboda.

¹³ Charter of Fundamental Rights of the European Union, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2010.083.01.0389.01.ENG, 21.10.2019.

¹⁴ Directive on Privacy and Electronic Communications, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002L0058>, 21.10.2019.

OPŠTA REGULATIVA O ZAŠTITI PODATAKA (GDPR)
– TRAJNO REŠENJE

Konačno, pod konstantnom globalnom pretnjom ugrožavanja prava na privatnost i zaštite ličnih podataka, posle četvorogodišnje legislativne aktivnosti, 27. aprila 2016. godine Evropski Parlament i Savet su doneli Regulativu (EU) 2016/679 za zaštitu fizičkih lica sa posebnim osvrtom na procesiranje ličnih podataka i slobodno kretanje tih podataka (GDPR – General Data Protection Regulation)¹⁵. Ova Regulativa je stupila na snagu 25. maja 2018. godine. Ovaj pravni akt je dočekan sa strahopoštovanjem od strane kompanija u EU i šire, pre svega, iz razloga što uređuje neke “sive” zone koje su se pojavile i razvile paralelno sa razvojem tehnologije. Regulativa predstavlja svojevrsnu nadogradnju nekadašnje Direktive 95/46 koja je doneta još u vreme kada se pojavio internet i kada je bio izuzetno malo zastupljen i korišćen u Evropi.

U međuvremenu su se desile drastične tehnološke promene, ekspanzija interneta, elektronskih komunikacija i elektronske trgovine, tako da je Direktiva 95/46 već postala zastarela. U eri migracija trgovine i biznisa na internetu i neverovatne razmere monetizacije ličnih podataka koje su korisnici ustupali internet kompanijama kao “naknadu” za pristup njihovim servisima, nakon čega su lični podaci postali predmet trgovanja između internet servisa i trgovaca, javila se potreba za promenu pravnog okvira. Takođe, države članice EU nisu imale unificiranu legislativu, a prethodni okvir je dozvoljavao veliki stepen slobode državam članicama da pravila privatnosti prilagode svojim unutrašnjim prilikama (donošenjem posebnih zakona), što je neminovno vodilo ka nejednakom stepenu zaštite ovog veoma važnog prava. Evropska Unija se upustila u reformu pravnog okvira koji uređuje zaštitu prava privatnosti i ličnih podataka kako bi uklonila regulatorne probleme i prepreke za kreiranje jedinstvenog digitalnog tržišta. GDPR, u svojoj suštini, ne nudi neka posebna iznenađenja ili nešto što do tada nije bilo poznato. Osnovni postulati, propisani prethodnim aktima EU ostaju nepromenjeni: svaka obrada podataka mora da bude transparentna, zakonita i pravična. Svaka kompanija koja na internetu prikuplja lične podatke svojih klijenata ili posetilca na sajtu, moraće da postavi link sa Politikom privatnosti, koju klijent treba da pročita da bi doneo odluku da li će nastaviti na tom sajtu.

Princip ograničavanja svrhe podrazumeva da oni koji obrađuju podatke mogu koristiti podatke u svrhe koje su izričito objašnjene i opravdane. Princip minimiziranja podataka znači da bi potrebne informacije trebale biti relevantne

¹⁵ General Data Protection Regulation-GDPR, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>, 22.10.2019.

za njegovu svrhu i ograničiti se na ono što je neophodno. Dalje, načela istinitosti i tačnosti, prema kojim treba ukloniti ili popraviti netačne podatke. Princip ograničavanja procesa skladištenja obavezuje kompanije da čuvaju podatke u obliku koji omogućava identifikaciju osoba i da taj proces ne traje duže nego što je potrebno u svrhe u kojima se lični podaci obrađuju. I, na kraju, princip integriteta i poverljivosti, kao garant da su preduzete sve potrebne mere kako bi se osigurala pretpostavka da su svi lični podaci zaštićeni.

GDPR nudi novi pristup u metodologiji razrade pravila, bolju sistematizaciju i jasnoću, kao i drakonske sankcije za nepoštovanje tih pravila. Takođe, iako je reč o dokumentu koji pravno obavezuje države članice EU i države sa kandidatskim statusom, GDPR predviđa eksteritorijalnu primenu svojih pravila, kada se radi o podacima lica koja su pod jurisdikcijom EU, u vezi sa njihovim aktivnostima u Evropskoj Uniji. Na primer, kompanija iz Srbije ili Makedonije koja nudi brzu isporuku robe (brzu poštu) njemačkim državljanima u Nemačkoj, bila bi dužna da primeni pravila GDPR, iako je registrovana u državi koja nije članica EU. Isto, ako vi (vaša kompanija) posedujete, čuvate, obrađujete podatke o bar jednom državljaninu EU, bez obzira na to gde se vaša kompanija nalazi, onda vi (vaša kompanija) podležete propisima i sankcijama GDPR-a. Što se tiče sankcija, one su stvorile veliku pometnju i strah kod kompanija, s obzirom na to da su izuzetno visoke (4% godišnjeg prometa ili 20 miliona evra za bitne povrede, i polovina od toga za manje bitne povrede).

Koja su prava fizičkih lica koja pruža GDPR u pogledu zaštite ličnih podataka? Pristup informacijama – svako fizičko lice ima pravo da zna koje su informacije o njemu sačuvane u kompjuterima, serverima ili pisanim registrima i datotekama (medicinska evidencija, poreska evidencija, katastar, bankovni računi i evidencije); mogućnost promene podataka – fizička lica imaju pravo tražiti od upravljača podataka (kontrolira) da ispravi, blokira, ukloni ili uništi detalje o njima ako su netačni ili sadrže mišljenje zasnovano na pogrešnim informacijama; prekin i obustava procesiranja podataka – može se tražiti da bilo koji kontrolor za prikupljanje ličnih podataka ne obrađuje podatke koji se odnose na određeno lice, ili one čija obrada može prouzrokovati ozbiljne povrede ugleda i časti tog lica (međutim, postoje i situacije kada kontrolori nisu uvek u obavezi da ispune zahtev o prekidu ili obustavi procesiranja podataka!); zabrana direktnog marketinga – kontrolor prikupljanja podataka dužan je da ne obrađuje podatke o nekom određenom licu za potrebe direktnog marketinga ako to lice podnese takav zahtev (na primer, svako lice ima pravo da zaustavi primanje neželjenih e-poruka - spam poruka); onemogućavanje automatizovanog odlučivanja - to znači da se svako može suprotstaviti nekoj odluci koja zadire u njegovu ličnu sferu podataka, pod uslovom da je odluka donesena automatski, bez učešća ljudskog faktora u donošenju

odluka; mogućnost institucionalne zaštite – svaka država mora uspostaviti institucionalni sistem zaštite ličnih podataka, odnosno mora osnovati telo (agenciju, upravu, direkciju) za zaštitu ličnih podataka kod koje svaki građanin može uputiti prigovor ili žalbu sa zahtevom da se proveri dozvoljenost obrade podataka koje se odnose na njega.

Primeri ličnih podataka koji najčešće cirkulišu na internetu, elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi i na društvenim mrežama su ime i prezime određene osobe, mesto rođenja, datum rođenja, matični broj, telefonski broj, porodični status, bankovni račun, broj kreditne kartice. Lični podaci su ključ privatnosti osobe. U različitim situacijama, isti podaci za neku osobu mogu se smatrati ličnim podacima ili ne moraju, u zavisnosti od toga da li se osoba može identifikovati ili ne na osnovu tih podataka (na primer, kućna adresa je lična, jer tačno identifikuje dotičnu osobu kada se informacije prenose stanovnicima u toj ulici gde se nalazi kuća). Moramo biti svesni da ispunjavanjem različitih obrazaca svakog dana otkrivamo svoju privatnost.

Tako, na primer, u aplikacijama za kredit, nagradne igre, osiguranje, aplikacije za posao, kupovini popusta u supermarketu, detalje o sebi uglavnom ostavljamo sami. Nisu svi lični podaci podjednako zaštićeni. Postoje osetljivi lični podaci koji su posebno zaštićeni. Lični podaci koji otkrivaju rasno i etničko poreklo, politička uverenja, verska uverenja, zdravstveno stanje ili seksualnu orijentaciju su posebna kategorija ličnih podataka. U pogledu ovih podataka postoji zabrana njihove obrade, osim u izuzetnim slučajevima predviđenim zakonom. Moguće pretnje privatnosti zloupotrebom ličnih podataka ograničene su samo maštom onoga ko to želi. U uslovima brzog razvoja informacionih tehnologija, mogućnost zloupotrebe ličnih podataka građana postaje još veća i ozbiljnija.

Zakon štiti privatnost građana, ali zakon je samo jedan korak ka toj zaštiti. Najvažnije od svega je svest kod građana i pojedinaca da su njihovi lični podaci zaštićeni u onoj meri koliko će oni sami dozvoliti da ih javno izlože. Što manje eksponiranja, to je manji rizik od povrede prava na privatnost. Najvažnije je da građani budu svesni ovog prava i da znaju kako ga ostvariti. Bilo koji lični podatak o zdravstvenom stanju osobe, koji se deli izvan zakonskih odredaba, može naneti ozbiljnu ličnu, reputacijsku, pa čak i materijalnu štetu toj osobi. Nezaštićeni lični podaci bankovnih podataka mogu biti osnov za ozbiljno kršenje privatnosti i imovine. Postoje i radikalni primeri krađe identiteta. Ako osoba može prikupiti brojne podatke o Vama sačuvane u različitim bazama podataka i ako ih uspe objediniti, ta osoba može u potpunosti konstruisati Vaš identitet i počinuti zločin, posebno na mreži, kao da ste Vi to uradili. To nije lako učiniti, niti se dešava često, ali što više informacija o nekoj osobi postoje u različitim bazama podataka,

verojatnost i rizici od povrede prava privatnosti i zloupotrebe ličnih podataka su sve veći.

IGOR KAMBOVSKI, Ph.D.,
Associate Professor, Faculty of Law, "Goce Delčev"
University of Štip, Macedonia

RIGHT TO PRIVACY AND PROTECTION OF PERSONAL DATA
– From ancient Rome to modern Europe

Summary

Privacy denotes the intimate part of an individual's life, a state of peace, unobstructed, peacefulness. Privacy is not a legal term, but it is an understanding of that part of human life that should remain the sovereign right of the individual, how and in what way they will dispose of their intimacy, their personal information, their secrets and their inner world. By private life we mean that sphere of our life in which we are not dependent on institutions, rules or on any moral acceptability. However, man is a social being, participates in public life, enters into relationships, becomes available to others. Every human being is a unique living being, with his or her personal biological characteristics, but also with socially recognizable individual traits that set him apart from others: name, surname, date of birth, identification number, blood type, address, telephone number, credit card number – those are personal information that belongs to each individual's identity. At different stages of development of civilisation and humanity, privacy and personal information had different social treatment and value. This paper presents a chronology of social and legal understandings and regulation of human rights to privacy and the protection of personal data, from ancient Rome to modern European states and societies.

Key words: privacy, personal data, protection

Jelena Čeranić

- Bilateralni pristup procesu evropskih integracija – održivost
švajcarskog modela u kontekstu izmenjenih okolnosti u
Evropskoj uniji
Bilateral approach to the European integration process –
sustainability of the Switzerland model in the context of changed
circumstances in EU 391

*Maja Lukić Radović,
Marija Vljaković*

- Križa vrednosti u Evropskoj uniji – uzdrmani temelji
European Union values in crisis – are the foundations shaken 407

*Branislava Lepotić Kovačević,
Miloš Kuzman*

- Geološko skladištenje ugljen-dioksida u pravnom okviru
Evropske unije i Republike Srbije
Geological storage of carbon dioxide in the legal frame work
of the European Union and the Republic of Serbia 423

*Marijana Maksimović,
Nada Novaković*

- Upravljanje ljudskim resursima u EU: obrazovanje i migracije
Human resource management in the EU: education and migration 437

Iris Bjelica Vlajić

- Zaštita ličnih podataka posade broda
Protection of ship crews' personal data 453

*Šesta katedra
Sixth Department*

PRAVO NA PRAVNU DRŽAVU
RIGHT TO LEGAL STATE

*Saša Bovan,
Marija Jakovljević*

- Teorija izjednačavanja K. Engiša i A. Kaufmana kao paradigma
umnosti pravničkog rasuđivanja i odlučivanja
The Theory of Balancing of K. Engisch and A. Kaufmann as
Paradigm of Wisdom in Legal Reasoning and Decision Making .. 469

<i>Vlado Kambovski</i>	
Lepota pravednog prava: ogled o pravnoj estetici Beauty of Just Law: an Essay in Legal Aesthetics	483
<i>Igor Kambovski</i>	
Pravo na privatnost i zaštita ličnih podataka Right to privacy and protection of personal data	505
<i>Zoran Jelić</i>	
Prilog kritici doktrine o naučnoj bezvrednosti jurisprudencije Contribution on criticism of the doctrine of scientific unworthiness of jurisprudence	519
<i>Sanja Đurđić</i>	
Osnovni principi praktične razumnosti Džona Finisa The basic principles of the practical reasonableness of John Finnis	535
<i>Ustavno pravna pitanja</i> <i>Constitutional Law Questions</i>	
<i>Vladan Petrov</i>	
Pouke i poruke Namesničkog ustava iz 1869. The lessons and the messages of the regent's Constitution of 1869	551
<i>Dragoljub Drašković</i>	
Garancije prava na pravično suđenje u krivičnom postupku Garantes of right to fair trial in criminal proceedings	565
<i>Ljubodrag Pljakić</i>	
Namesnički ustav Kneževine Srbije - koren upravnog sudstva u Srbiji Regent's Constitution of the Principality of Serbia - the root of the administrative jurisdiction in Serbia	587
<i>Marko Stanković</i>	
Grad Beograd u Ustavnom sistemu Republike Srbije The City of Belgrade in the Constitutional system of the Republic of Serbia	599

